



Joods verleden herleeft

Diego Pos verfilmt roots

Terwijl op 1 juli Suriname massaal de 143ste afschaffing van de slavernij vierde, en het in de Palmentuin zoals altijd weer een groot kleurrijk gebeuren was met de prachtigste koto's en anisa's, werd aan de overkant van de Surinamerivier op een afgelegen plantage de slavernijfilm 'Ongewisse Tijd' opgenomen. Filmmaker Diego Pos, zoon van de bekende Surinaamse schrijver Hugo Pos, was er met zijn Nederlands/Surinaamse crew neergestreken om zijn eigen familiegeschiedenis vast te leggen in een docudrama. Een achttiende-eeuws verhaal over zijn joodse voorvaderen, de planters Hartog Simon en Matthijs Pos.

Tekst Nina Jurna / Beeld Roddy Segerius

“**U** ziet het, ze zijn allemaal goed gehoorzaam, alle tanden zitten er nog in en deze meiden kunnen koken, verstellen, en werkelijk alle huishoudelijke taken die u wenst, naar behoren verrichten. En kijkt u eens wat een figuurtje ze hebben...”

Een groepje slavinnen staat met ontbloot bovenlichaam en het hoofd naar beneden op een rij en wordt op

een slavenmarkt te koop aangeprezen door een grove blankofficier. Henk van Dijk, bekend als eigenaar van het poffertjes- en pannekoekencafé aan de van Sommelsdijkstraat ziet er met opgeplakte stoppelbaard en zwartgeblakerde tanden gruwelijk realistisch uit in zijn rol als blankofficier. “Niet te hard schreeuwen Henk”, roept regisseur Diego Pos hem toe. “Iets minder ruw komt ook wel over”. Op

een afstandje staat een gespierde basja van twee meter, met zweep in de hand om de boel rustig te houden. Daarnaast de twee joodse broers Hartog Simon en Matthijs Pos (gespeeld door Dimitri Ivanov en Noa Eyl) die twijfelen welke slaven ze zullen kopen.

Joods

Het is een scène uit 'Ongewisse Tijd' die ons even helemaal terugvoert naar de slaventijd en aan het denken zet. Ik heb me altijd afgevraagd hoe het leven er toen in Suriname uit moet hebben gezien, ben ook een fan van de boeken van Cynthia McLeod, en zeer geïnteresseerd in de slavernijgeschiedenis. Door mijn taak als regiassistente bij deze filmproductie zat ik er met mijn neus bovenop en kon ik me opeens werkelijk verplaatsen in die tijd.

De twee joodse voorvaderen van Diego Pos, Hartog Simon en Matthijs Pos, hebben echt bestaan. Ze kwamen op hun vijftiende naar Suriname in de

hoop er als planter fortuin te maken. Ze speelden viool en waren in de kolonie Suriname al snel bekend en populair bij de joodse meisjes.

“Dat feit weet ik zeker, de rest van het verhaal heb ik zelf verzonnen op basis van enkele historische gegevens die ik had”, vertelt Pos.

“Het ging mij er eigenlijk vooral om een beeld te schetsen van de joodse gemeenschap en de verbinding met de slavernij. Heel veel mensen hier en in Nederland realiseren zich niet dat er joodse planters waren en dat veel kinderen die uit relaties tussen joodse planters en slavinnen werden geboren ook joodse gebruiken overnamen. Van alle creolen die ik hier heb ontmoet, heeft zeker tachtig procent wel een joodse voorouder. De joodse gemeenschap bloeide eeuwen geleden. Rondom Jodensavanne waren wel veertig plantages. Ik heb ook die rijkdom willen vastleggen.”

Script

In de film heeft zowel Matthijs als Hartog Simon een relatie met de mooie slavin Clarijntje, gespeeld door de Surinaamse Alida Landveld. In het oude plantershuis op plantage Zorgvliet -normaal gesproken het woonhuis van de familie Koenraad, die voor de opnames tijdelijk naar Nederland is gevlucht zodat de filmcrew rustig hun huis kon ‘verbouwen’- liggen Hartog Simon en Clarijntje in bed. Terwijl hij haar buik kust belooft Hartog Simon dat hij haar vrij zal kopen, binnenkort. “Masra hoeft geen dingen te beloven die toch niet gaan uitkomen”, antwoordt de mooie Clarijntje hem. “Prima, heel goed”, roept regisseur Pos, na de tweede take.

Voor Alida Landveld, die haar debuut maakt op het witte doek, is het spelen van Clarijntje niet moeilijk. “Ik verplaats me gewoon in die tijd en hoe het er toen aan toeging. We noemden de blanken masra en je mocht ze vooral niet in de ogen kijken. Je hoort dat ook nog van oude mensen dat je tegen blanken altijd onderdanig moest zijn. Het spelen komt vanzelf, ik beeld me gewoon in hoe het was in de slaventijd.”

Dimitri (17), die de rol van Hartog Simon speelt, is eigenlijk geen acteur maar zit op het conservatorium in Den Haag waar hij viool studeert. Net als

Noa Eyl die zijn broer Matthijs in de film speelt. “In de film spelen Noa en ik de twee voorvaders van Diego. Ze speelden viool en dus zochten ze bij het casten in eerste instantie jonge violisten die ook nog joods waren, zo zijn ze bij ons gekomen. Ik vind het een geweldige ervaring, voor het eerst in een film. En dan ook nog helemaal naar Suriname! Echt geweldig.”

In de film worden Hartog Simon en Matthijs na de relatie met Clarijntje ook allebei verliefd op Rebecca (Ofra Beenen), een joods meisje dat vioolles bij hen volgt. Rebecca kiest uiteindelijk voor Matthijs, maar als hij op jonge leeftijd overlijdt aan een ziekte trouwt ze alsnog met Hartog Simon.

Diego: “Hartog Simon krijgt alleen nooit de liefde van Rebecca waar hij op hoopte. Ten slotte verandert hij in een oude eenzame man met alleen nog zijn foetoeboi om hem heen, die zijn glas cognac inschenkt en af en toe viool voor hem speelt en dan het liefst nog het bekende Surinaamse slavenliedje Basia Fong. Hij schrijft wel alles op in zijn dagboek dat uiteindelijk na zijn dood gevonden wordt door Rebecca die het vervolgens verbrandt.”

Die scène wordt beneden in het huis van Zorgvliet opgenomen waar nog een authentieke keuken is, aan het huis vastgebouwd, zoals de plantagewoningen dat vroeger hadden.

Setdresser Paula Loos steekt een vuurtje aan en doet wat brandbare gel op het dagboek.

‘Het ging mij er eigenlijk vooral om een beeld te schetsen van de joodse gemeenschap en de verbinding met de slavernij’

Op de achtergrond staan de foetoeboi (gespeeld door Jay Aikman) en een slavin die rijst aan het stampen is. Marijke Doekoe is voor deze rol uitgekozen omdat ze in haar dorp in het binnenland ook nog steeds de rijst zo stampt.

“De tijden zijn voor ons niet echt veranderd”, zegt ze. “Gelukkig zijn we geen slaven meer, maar bepaalde tradities en gebruiken zijn er nog steeds.” Ze laat zien hoe ze de rijst stampt. “Dat deden onze voorouders honderden jaren geleden, en wij doen het nog steeds. En kijk

wat ik aan heb? Dit moet kleding voorstellen van driehonderd jaar geleden, maar dit zou ik ook nu gewoon kunnen dragen”, en ze wijst op haar blauwwitte hoofddoek met panji.

Ambiance

Dat je met de nodige kleding en accessoires het verleden hier in Suriname heel snel kan laten herleven is met deze productie wel gebleken. De omgeving leent zich ervoor en de figuranten ook. De kleding voor de kolonialen moest helemaal uit Engeland komen, samen met de pruiken en schoenen die ze in die tijd droegen.

In het productiekantoor aan de Cornelis Jongbawstraat, ooit het ouderlijk huis van Diego Pos, werd alles opgeslagen in een koele ruimte, om de kleding goed te houden. Tientallen prachtige achttiende-eeuwse jurken met diepe decolletés en wijdvallende heupen pronken aan de kleerhangers. Voor de mannen kniebroeken, zijden blouses, kousen, lakschoenen en pruiken. Wat zullen de kolonisten het warm gehad hebben in die tijd hier in de tropen. Edgar Davids die onlangs op vakantie was in Suriname kwam zelfs nog even langs om zo’n pak te passen en zich erin te laten fotograferen. “Mensen gaan zich direct anders gedragen als ze zo’n pak aan hebben”, zegt Bernadette Corstens. “Ze voelen zich deftig en gaan heel parmantig lopen.” Bernadette is gespecialiseerd in kostuumfilms en een klus zoals deze is een uitdaging. Voor

deze productie wordt ze geassisteerd door Judith Lochem en Ilonka Lieuw A On. “In Nederland heb je nog weinig van dit soort kostuums, Engeland heeft er veel meer. Om een realistisch beeld te krijgen van wat de slaven in die tijd droegen, bestuderen we allerlei tekeningen en schetsen.” Ze kijkt op naar de muur die volhangt met gekopieerde tekeningen uit de boeken van Benoit en Stedman. De vierde opnamedag is de spannendste, want dan wordt de grootste scène opgenomen. ➔

'Ochrends in de synagoge aan de Keizerstraat is een scène waarin Matthijs een voordracht uit de Thora houdt voor ruim veertig joodse figuranten die helemaal gekleed worden in achttiende-eeuwse pakken. Het is een prachtige gezicht om al die vrouwen in strak getailleerde jurken te zien lopen over het erf van de synagoge. Noa Eyl (Matthijs) deed op zijn derdende Bar Mitswa, waarbij hij dus ook uit de Thora moest voordragen. Noa: "Het geeft binnen het jodendom ook het moment aan dat je volwassen bent geworden, een man bent. Inmiddels hou ik me eigenlijk helemaal niet meer aan de joodse leefregels, ik eet gewoon varkensvlees en garnalen, als jood is dat heiligschennis."

Vermenging

Een deel van 'Ongewisse Tijd' heeft een documentair karakter, waarbij Diego Pos in het hier en nu op zoek gaat naar wat er nog over is van de ooit zo bloeiende Joodse gemeenschap. "Helaas is die nu heel erg klein en wordt er bijna geen volledige dienst meer gehouden in de synagoge. Om uit de Thora te kunnen voordragen moet je dertien joodse mannen hebben en zo

veel komen er nauwelijks meer op de sabbat."

Dat de joden in Suriname vroeger een rijk bestaan leidden blijkt ook uit de scène die 's avonds wordt opgenomen op plantage Frederiksdorp.

In de film moet dit een bruiloft op Jodensavanne voorstellen waar de twee broers vioolspelen en flirten met de meisjes. In twee dagen wordt het decor opgebouwd, tafels met eten worden prachtig opgemaakt, de vijftig figuranten elegant aangekleed en er wordt intensief geoefend voor het lied dat gespeeld gaat worden. Een hele operatie waarvoor op het normaal zo rustige Frederiksdorp ineens meer dan honderd mensen zijn neergestreken. Dat er uiteindelijk van deze scène misschien maar anderhalve minuut overblijft is even slikken, maar zo gaat dat met film. Voor Suriname betekenen producties zoals deze weer een stuk werkgelegenheid want in totaal waren er ongeveer tachtig Surinaamse crewleden, acteurs en figuranten mee in de weer. De productie stond onder leiding van uitvoerend producent Hans Groenwold, line producer Ann Hermelijn en productie-assistente Astrid van Eer.

Een groot deel van de meubels voor het decor was afkomstig van het Surinaams museum. Het technisch equipment werd deels verzorgd door Media Vision, Roelie's lighting en het bijna afgebouwde cruiseschip 'Mi Gudu', dat de stroom leverde voor de scènes op plantage Frederiksdorp. Kortom, de Surinaamse bijdrage was groot en met de drie buitenlandse filmproducties die het afgelopen jaar in Suriname werden opgenomen: 'Bolletjes Blues!', 'Taxi van Palemeu' en 'Ongewisse Tijd' kunnen we steeds meer spreken van een Surinaamse filmindustrie.

Heeft Pos door het maken van de film zijn zoektocht voltooid? "Ach, eigenlijk is het vooral een verzonnen verhaal over hoe het met mijn voorvaderen zou kunnen hebben gelopen. Wat ik eigenlijk wilde aangeven, is hoe de joodse cultuur ook binnen andere Surinaamse culturen zoals de creoolse is opgenomen en verdergebracht. Kijk bij voorbeeld naar het gerecht Pom, van oorsprong een joods recept maar nu helemaal opgenomen in de nationale keuken." ❀